

שאלה ותשובה: "איך עונים תשובה בספרות?" לפרק שירת ימה"ב.

עריכה: המורה אלי פררה

שאלה:

קרא את השיר שלפניך וענה על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

ישנה בחיק ילדות, למתי תשפכי! / דעי כי נעורים פנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות. קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, בצפריים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי פדרור למצא דרור ממעלך / ומתולדות ימים פנימים יסערו.
היי אחרי מלפך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו.

א. הדובר בשיר פונה לנמענת בפניות בלשון צווי. מיהי הנמענת והסבר את

המשמעות של פניות אלה אליה, בזיקה לנושא השיר.

ב. הצג והסבר שני קישוטי שיר ושני מאפיינים של שירה ימה"ב.

ראשית, יש "לפצח" את השאלה ולראות מה הן דרישות שלה. כדי להגיע למצב זה יש לבדוק מה הן מילות ההנחיה בשאלה. הראשונה היא "מיהי" הנמענת לאחר מכן מופיעה ההנחיה הבאה: "הסבר" את המשמעות ... "בזיקה" לנושא השיר. והמילים השלישית והרביעית: "הצג והסבר" שני קישוטי ומאפיינים. מכאן יש ללכת על פי מילות הוראה אלה. לענות להנחיות אלה בתוספת הסבר לכל מה שהתלמיד מציין ובכל הסבר להמחיש את הדברים ע"י דוגמאות מהשיר (במקרה שלפנינו).

טיפ! אל תסטה מהנחיות השאלה. היה ממוקד. ותמיד תשאל את עצמך את השאלות: איך, איפה, מתי ומדוע? אם תענה לשאלות אלה בהקשר למילות ההוראה, מובטח לך שתענה היטב לשאלה.

תשובה:

א. השיר מסווג כשיר רשות, פיוט המושר ע"י שליח צבור, הנאמרת בתפילת שחרית לפני תפילה ידועה הנקראת: "נשמת כל חי" על כן הדובר פונה לנשמה ודורש ממנה בלשון צווי ממש, להתנער מתקופת הילדות בה היא נמצאת ולרדוף אחרי מלכה, שהוא האל בורא עולם. הדברים נאמרים בלשון צווי כמעט בכל טור (בית) למשל בטור שני: "קומי צאי!"; בטור ג': "התנערי מן הזמן"; בטור ד': "דאי כדרור" ובטור האחרון: "היי אחרי מלפך מרדפת". המשמעות של פניות אלה היא, שהדובר דורש מהנשמה להפסיק את שאננותה, ואת "חוסר האחריות" שלה. לקחת דוגמא ממלאכי שיבה, כלומר: מהחכמים והצדיקים. ללכת בדרכם, דרך של קיום מצוות-התורה והמוסר. זאת כדי שלא תסבול מ"הזמן" המצפה לה אם תמשיך לחיות ולהתנהל כמו בילדות. ה"זמן" כאן מוגדר כדרך המוסכמה (קונבנציה) בשירת ימה"ב,

מילה נרדפת ומקבילה לגורל מר, לאסון וליום הדין – או במילה אחרת; לעונש מגזירת הגורל למי שאינו בוחר במוסר ובדרכי המצוות. זהו נושא השיר המבטא את הרצון של הדובר להשתחרר מגיל הנעורים, לקחת אחריות על מעשיו ומעלליו (חטאיו) ולעשות את הבחירה הנכונה: לרדוף אחרי האל ולהצטרף אל סוד הנשמות הטהורות שנהרו (הלכו בעקבות, בדרכו) של האל.

ב. בשיר שני קישוטים בולטים:

1. "תפארת הפתיחה"

2. צימודים.

תפארת הפתיחה בטור הראשון: "יִשְׁנָה בְּחִיק יְלָדוֹת, לְמַתִּי תִשָּׁכְבִּי! / דְּעִי כִּי נְעוּרִים כְּנַעֲרָת

נְנַעְרוּ!" לתפארת הפתיחה, יש שלושה פרמטרים:

א. המסר והנושא של השיר באים לידי ביטוי כבר בפתיחה.

ב. חריזה פנימית בין הדלת והסוגר.

ג. קישוט בולט לפאר את הפתיחה.

בשיר מתקיימים רק שני פרמטרים של תפארת הפתיחה: המסר ונושא השיר באים לידי ביטוי בטור הראשון וכן קישוט בולט. הפרמטר השלישי, של חרוז פנימי בין הדלת והסוגר, אינו מתקיים בשיר הזה! נושא השיר מעמיד את הנשמה בפני דרישתו של הדובר להשתחרר מהילדות וללכת בדרכי ה' והקישוט הבולט בפתיחה הוא צימוד משולש של השורש נ.ע.ר – "כִּי נְעוּרִים כְּנַעֲרָת נְנַעְרוּ!" המילה הראשונה מלשון נעורים; נַעֲרָת הוא סוג של חבלי פשתן דקים הנקרעים בקלות, כמו במעשה של שמשון ודלילה (המילה מהווה גם שיבוץ מספר שופטים – פרק ט"ז 9) נְנַעְרוּ: מלשון להתנער, להשתחרר.

הקישוט השני: צימודי לשון בטור הרביעי: "כְּדָרוֹר לְמַצָּא דָרוֹר... / יָמִים כְּיָמִים יִסְעָרוּ." הראשון הוא צימוד שונה משמעות, למרות ששתי המילים נכתבות באותן עיצורים ותנועות, משמעותם שונה: המילה הראשונה – דָרוֹר במובן של צפור דרור. ואילו במילה השנייה דָרוֹר – במובן של חופש, של הקלה מעול ומהעונש הצפוי.

הצימוד השני: "יָמִים כְּיָמִים" זהו צימוד שונה משמעות ושונה תנועה: המילה הראשונה: יָמִים במשמעות של יום ברבים ומנוקדת בקמץ. והמילה השנייה: יָמִים במשמעות של יום ברבים, מקווה מים גדול ומנוקדת בפתח.

שני מאפיינים בולטים של שירת ימה"ב יש בשיר:

האקרוסטיכון: חתימת שמו של המשורר "יהודה" בשיר בכך שבראש כל טור עומדת האות

הראשונה של שמו ובמבט אנכי מלמעלה למטה נכתב שמו: י. ה. ו. ד. ה

מאפיין שני: חרוז קבוע, (חרוז מבריח) לכל אורך השיר בסוף כל טור: ננערו; שחרו; יתנערו; יסערו; נהרו.

טיפים

מה חשוב בתשובה בספרות?

א. לענות לדרישות השאלה ולהתמקד במילות ההוראה שבשאלה. (מסומנים)

ב. בחול) בכל מילת הוראה שכזו יש להתייחס בתשובה ולענות עליהן ישירות.

- ב. בכל תשובה בספרות יש לפרט אירועים, מצבים ואפיזודות ולציין אותם כדוגמאות לדברים שנאמרו בתשובה. זכור! תשובה **ללא** הדגמה, פירוט וביסוס דבריו מתוך היצירה, כאילו ולא אמרת כלום... והיא רק חצי תשובה.
- ג. שאל את עצמך תמיד: איך; איפה; כמה; מתי; ומדוע? התשובה לשאלות האלה בהתייחסות לשאלה יביאו אותך אל התשובה השלמה. עכשיו הכל תלוי בכושר הניסוח שלך ובידע שלך את היצירה.
- ד. הקפד על ניסוח תחבירי נכון ולשון תקינה (ללא שגיאות כתיב, כמובן) ופיסוק נכון.
- ה. לאחר שכתבת את תשובתך. עשה בדיקה וקרא אותה שנית, לוודא שהכל ברור ונהיר, לפחות שהתשובה תהיה ברורה לך, ואתה מבין את מה שכתבת... ותקן שגיאות בהתאם (לשון, תחביר, שגיאות כתיב, פיסוק וכו').

תשובתך